

Dr.
Hikmet YAMAN

Milli Eğitim Bakanlığı.
hikmet-yaman@hotmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9999-8947>

Başvuruda bulundu. Kabul edildi.
Applied Accepted

Eser Geçmişi / Article Past: 18/11/2022 30/11/2022

Araştırma Makalesi

DOI: <http://dx.doi.org/10.21551/jhf.1206980>

Research Paper

Orjinal Makale / Original Paper

Kadro Hareketi ve Vedat Nedim Tör'ün Bu Harekete Etkisi

Kadro Movement and Vedat Nedim Tör's Influence on this Movement

Öz

Cumhuriyet Türkiye'sinin mühim kültür ve sanat şahsiyetlerinden birisi olan Vedat Nedim Tör'ün içinde doğduğu, büyüdüğü ve daha sonradan etkide bulunduğu toplumsal çevrenin sosyal, siyasal ve edebi açıdan değerlendirilmesinde fayda bulunmaktadır. Saygın eğitim kurumlarında gördüğü tahsil ve edebi çalışmalarının yanında Mustafa Suphi, Ethem Nejat, Nazım Hikmet, Arap İsmail Hakkı ve Sadık Ahi (Mehmet Eti) gibi Türk fikir dünyasının önde gelen münevverleriyle olan birlikteliği, Tör'ün edebi kişiliğinin ve devlet adamlığının olgunlaşmasında yadsınamaz etkilerde bulunmuştur. Şevket Süreyya Aydemir, Burhan Asaf Belge, İsmail Hüsrev Tökin ve Yakup Kadri ile birlikte Türk devriminin ideolojisini tatbik etmek ülküsüyle oluşturulmuş Kadro Hareketi ve Kadro Dergisi'nin kurucularından olması da bir başka mühim hadise olarak Türk düşünce dünyasındaki yerini almıştır. Mustafa Kemal Atatürk'ün izniyle kurulan Kadro Dergisi'nde iki yıl Neşriyat Müdürlüğü yapan Vedat Nedim Tör'ün Kadro Hareketi'yle münasebeti araştırılmaya değer bir konudur. 1929 Dünya İktisadi Buhranının Türkiye'nin içinde bulunduğu ağır koşullarla birleştiği bir ortamda doğan Kadro Hareketi'nin savunduğu fikirler tartışılmıştır. Tör'ün Kadro Hareketi içerisindeki konumu, hareketin kuruluşunda oynadığı rol, hareket içindeki faaliyetleri, idareci kişiliği ile ekonomi, turizm ve kültür gibi konular üzerine yazdığı yazılar, çalışmada esas alınmıştır. Bu makale, bürokrat ve siyasi kimliği ile Cumhuriyet tarihinin önemli figürlerinden birisi haline gelmiş Tör'ün hayatını, entelektüel faaliyetlerini ve Kadro Hareketi'yle ilişkisini irdelemektedir.

Anahtar Kelimeler: 1929 Buhranı, Kadro Hareketi, Kadro Dergisi, Vedat Nedim Tör, Cumhuriyet.

*Bu çalışma, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doç. Dr. Fahri Yetim danışmanlığında yürütülen Hikmet Yaman'ın "Bir Cumhuriyet Aydını: Vedat Nedim Tör" adlı Yüksek Lisans Tezinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

ATIF: YAMAN Hikmet, "Kadro Hareketi ve Vedat Nedim Tör'ün Bu Harekete Etkisi", *Tarih ve Gelecek Dergisi*, 8/4 (Aralık 2022), s. (1079-1098)

CITE: YAMAN Hikmet, "Kadro Movement and Vedat Nedim Tör's Influence on this Movement", *Journal of History and Future*, 8/4 (December 2022), pp. (1079-1098)

Abstract

It is important to evaluate the social, political, and literary environment in which Vedat Nedim Tör, one of the most important cultural and artistic figures of Republican Turkey, was born, grew up, and later influenced. In addition to his education and literary studies in reputable educational institutions, his association with prominent intellectuals of the Turkish intellectual world such as Mustafa Suphi, Ethem Nejat, Nazım Hikmet, Arab İsmail Hakkı and Sadık Ahi (Mehmet Eti) had undeniable effects on the maturation of Tör's literary personality and statesmanship. His being one of the founders of the Kadro Movement and Kadro Magazine, which was formed with the idea of implementing the ideology of the Turkish revolution together with Şevket Süreyya Aydemir, Burhan Asaf Belge, İsmail Hüsrev Tökin and Yakup Kadri, has taken its place in the Turkish world of thought as another important event. Vedat Nedim Tör's relationship with the Kadro Movement, who worked as the Editorial Director for two years in the Kadro Magazine, which was established with the permission of Mustafa Kemal Atatürk, is a subject worthy of research. Born in 1929 in an environment where the World Economic Depression combined with the severe conditions in Turkey, the ideas defended by the Kadro Movement were discussed. Tör's position in the Kadro Movement, the role he played in the establishment of the movement, his activities within the movement, his administrative personality and his writings on issues such as economy, tourism and culture are the basis of this study. This article analyses the life and intellectual activities of Tör, who became one of the most important figures in the history of the Republic with his bureaucrat and political identity, and his relationship with the Kadro Movement.

Keywords: 1929 Depression, Kadro Movement, Kadro Magazine, Vedat Nedim Tör, Republic.

Giriş

1929 Dünya İktisadi Buhranı ve Türkiye'ye Yansıması

1929 Dünya Ekonomik Bunalımı, İktisadi Buhran veya Büyük Depresyon olarak farklı şekillerde isimlendirilen Büyük Buhran, 1930'lu yıllarda tüm dünya genelinde etkisi ve şiddeti ağır sosyoekonomik sorunlara yol açmıştır. Türkiye'nin buhranı en az hasarla atlatabilmesine imkân sağlayacak tedbirlerin alınmasının yanı sıra buhranın nasıl ve hangi gerekçelerle ortaya çıktığına izahat getirilmesi gayesiyle muhtelif görüşler öne sürülmüştür. Kimi görüşler Türkiye özelinde değerlendirmeler ortaya koyarken bazı fikirler de buhranın dünyadaki görünümünü esas almıştır.

Liberal ekonomi geçmişine sahip devlet görevlilerinin, buhranın Türkiye'de ortaya çıkışı veya Türkiye'ye sirayeti hakkında şu fikirde oldukları aktarılmıştır: "Türkiye'de yaşanan buhranın Türkiye'ye has şartlardan kaynaklanmadığı, tamamıyla dünya buhranının bir uzantısı olduğuna inanırlar. O halde Türkiye, kendi başına çözüm getiremez; ancak dünyanın buhrandan çıkışı ile beraber Türkiye de buhrandan çıkabilir. Bu durumda Türkiye'nin uluslararası çözüm önerilerine katılmasını öneren bu görüş, daha sonra diğer ekonomilerin ulusal politikalar izlemesiyle beraber görüşünü bu doğrultuda değiştirmiştir."¹

1 İ. Tekeli ve S. İlkın, *1919 Buhranında Türkiye'nin İktisadi Politika Arayışları*, Türkiye Belgesel İktisat Tarihi Serisi No: 2, Orta Doğu Teknik Üniversitesi İdari Bilimler Fakültesi, Yayın No: 30, Ankara, 1977, s. 29.

Buhranı dünyanın ekonomik gidişatı ile ilişkilendirirken Türkiye’de buhrana karşı güçlü bir direnç geliştirilmemesine bütünüyle karşı çıkan Kadrocular, yaşanmakta olan bunalımı şöyle değerlendirmişlerdir: “Dünya ekonomisi bünyevi bir hastalık içindedir; asıl sorun arz fazlasında yatmaktadır. Kredilerle alım gücü arttırılmaya çalışılmışsa da bu uzun dönemli bir çözüm getirmekte başarılı olmamıştır. Sermaye ucuz olmasına rağmen arz fazlası sebebiyle üretim alanları açık değildir.”² Sosyal ve ekonomik açıdan ciddi aksaklıklara yol açmış buhranın nasıl geride bırakılabileceği hakkında da şunu söylemişlerdir: “Türkiye de bir hammadde üreticisi ülke olarak bu mekanizma ile dünya iktisadi buhranından etkilenmeye başlamıştır. Bu nedenle pasif bir tavır içinde dünyanın buhrandan çıkmasını bekleyip, kalıcı olmayan geçici tedbirlerle buhranın olumsuz tesirlerini gidermeye çalışmak çözüm olamaz. Aslında dünya buhranı Türkiye için bir fırsattır, bundan faydalanıp Batı ülkelerinden üretim araçları ithal edilmeli, zaten Batı ülkeleri Türkiye gibi ülkelerin tüketimine muhtaçtır. Böylece Batı ülkelerinin aleyhine başlayan sermaye birikimi artık ters yönde akıtılmaya başlanmalıdır.”³ Kadrocuların dünya iktisadi buhranının Türkiye için bir fırsata dönüştürülebileceğine yönelik inancı benzer bir ifadeyle şöyle dile getirilmiştir: “Türkiye cihan buhranına rağmen hatta cihan buhranı sayesinde inkişaf eden bir memleket olabilir.”⁴

Vedat Nedim Tör’ün içinden geldiği ve etkide bulunduğu dönemi daha iyi anlayabilmek için dünya iktisadi buhranını Türkiye içerisindeki koşullara dayandıran görüşlere de temas etmekte fayda bulunmaktadır. Türkiye’ye özgü şartlara ve buhranı ortaya çıkaran gerekçelerin hâlihazırda Türkiye’de mevcut olduğunu öne süren ortak ses, “Türkiye ekonomisi içinde buhranın yerleşmesini sağlayacak şartların zaten var olduğunu savunur.”⁵ Bu ortak görüş içerisinde öne çıkan şahsiyetler S. R. Hatipoğlu, Ahmet Hamdi Başar’dır.⁶

Tüm kapitalist dünya ekonomilerine sarsıcı etkilerde bulunan, ekonomilere devlet müdahalesini beraberinde getiren ve böylelikle demokrasi yerine otoriter yönetimlere gidilmesine neden olan 1929 Büyük Buhran genel görünümü böyleyken Türkiye’de planlı ve sistematik bir kalkınmanın hedeflendiği yıllarda doğrudan Atatürk’ün iradesi ve izniyle çıkarılan Kadro Dergisi’nin genel yayın müdürlüğünü üstlenmiş Vedat Nedim Tör, bürokrasinin yanında kültür ve edebiyat alanındaki çalışmalarıyla Cumhuriyet Türkiye’sinin mümtaz figürlerinden birisi olarak kabul edilmektedir.

Bilindiği üzere, Cumhuriyeti kuran askeri ve siyasi kadronun haricinde tesis edilmiş resmî ideolojinin halka aksettirilmesi, topluma mal edilebilmesi ve böylelikle meşruiyet kazanabilmesinde aydın kimseler önemli vazifeler üstlenmiştir. Bu noktada, buhranın etkisini güçlü bir şekilde hissettirdiği yıllarda öne çıkmış Vedat Nedim Tör gibi şahsiyetlerin bilinirlik kazanması önem arz etmektedir. Bu bağlamda, mevcut çalışma 1897-1985 yılları arasında yaşam sürmüş Tör’ün entelektüel faaliyetlerine ve Kadro Hareketi ile ilişkisine yoğunlaşmaktadır.

Osmanlı Devleti’nin son dönemlerinde yoğunluk kazanan sorunlara tanıklık eden Tör, Cumhuriyet toplumunun şekillendirilmesinde ve toplumu geri bıraktığına inanılan kurumların

2 İsmail Hüsrev, “Hammadde Memleketlerindeki Para Buhranının Karakteri”, *Kadro*, Sayı 1, 1932, s. 10.

3 Burhan Asaf Belge, “Çökmekte Olan Cihan Nizamı”, *Kadro*, Sayı 1, Cilt 1, 1932, s. 16.

4 Vedat Nedim Tör, “Müstemele İktisadiyatından Millet İktisadiyatına”, *Kadro*, Sayı 1, 1932, s. 11.

5 S. R. Hatipoğlu, *Türkiye’de Ziraat Buhranı*, TC Ziraat Enstitüsü, No: 39, Ankara, 1936, s. 39.

6 Rahmi Şavlı, *1929-1930 Dünya Ekonomik Buhranı ve Türkiye Yansıması*, Yüksek Lisans Tezi İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, İstanbul, 1993, s. 35-36.

ilgası ile yerlerine yenilerinin kurulmasına yönelik faaliyetlerin içerisinde olmuştur. Kaleme almış olduğu yazılarında Osmanlı dönemi kurum ve uygulamalarını Cumhuriyet dönemindekileriyle mukayese etmiştir. Bürokrat bir Osmanlı ailesinden gelen Tör, 1897 tarihinde İstanbul'da doğmuştur. Doğal olarak, o dönem itibarıyla Osmanlı Devleti'nin maruz kaldığı ve tecrübe ettiği sorunların en çok hissedildiği yerlerin başında gelen İstanbul'da içinde yetiştiği ortam ve atmosfer, yaşamının ileriki safhalarına tesirde bulunmuştur. Mahalle Mektebi eğitiminden sonra Galatasaray Sultanisi'ni bitirmiştir. Yükseköğrenimini ve doktorasını Berlin'de başarıyla tamamlayan Tör, bu esnada bir yandan siyasete merak salmış bir yandan da Türkiye İşçi ve Çiftçi Sosyalist Fırkası'nın kurucuları içerisinde yer alarak Kurtuluş Dergisi'nde yazılar kaleme almıştır.⁷

Almanya'daki ihtisası sırasında ders almakta olduğu hocaları içerisinde en çok Sombart'tan etkilenen Tör, Sombart'ın derslerinde Osmanlı Devleti'ni yarı-koloni olarak tanımlamış olmasının kendisi üzerinde olumsuz tesirler oluşturduğunu, akabinde Serv Antlaşması'nın imzalanmış olmasının üzüntüsünü daha da arttırdığını ve böylelikle kurtuluş çareleri üzerine kafa yordüğünü belirtmektedir.⁸

Almanya'daki tahsilini tamamladıktan sonra yurda dönen Tör, Türkiye İşçi ve Çiftçi Sosyalist Fırkası içerisinde yer almaya devam etmiştir. Süreç içerisinde partinin genel başkanlığı ve parti sekreteri görevlerinde de bulunmuştur. Bununla birlikte, Türkiye'deki siyasi atmosferin otoriter bir niteliğe bürünmesiyle beraber siyasi parti yasakları veya kapatmaları başlamıştır. Vedat Nedim Tör de bahse konu yasakları yakından yaşamıştır. Tutuklanan ancak daha sonradan serbest bırakılan Tör, partiyle olan münasebetini sonlandırdıktan sonra da muhbirlikle suçlanmıştır.

Yukarıda bahse konu edilen iktisadi buhranın Türkiye'de ne şekilde, kimler ve hangi kurumlar kanalıyla ele alınacağına yönelik arayışlar sırasında ismi gündeme gelen Tör, buhranın patlak verdiği tarih olan 1929'da Ankara'dan almış olduğu teklifle Ankara'ya gitmiştir. Buhranın etkilerini en aza indirmek için yapılan istişareler neticesinde Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti kurulmuş ve idaresi de Tör'e tevdi edilmiştir. Bu görevle birlikte Ankara bürokrasisinin seçkin kişileri arasına giren Tör, aynı zamanda "Rıza Mühendisliği" vazifesini de ifa etmiştir.⁹ Tör, yaşamı boyunca bu görevi devam ettirmiş ve bunu Demokrat Parti iktidarında Cumhurbaşkanı Celal Bayar'a yazmış olduğu mektubunda da belirtmiştir.¹⁰

1933-1937 tarihleri arasında Matbuat Umum Müdürlüğü görevinde bulunan Tör, bu vazifesi sırasında Ankara'da toplanan Umumi Müfettişler toplantısına da katılmıştır.¹¹ Bu toplantılarda müzakere edilmiş hususlara yakından tanıklık etme fırsatı yakalamış Tör'ün, umum müfettişlik bölgelerindeki güncel iktisadi, sosyal ve siyasi atmosfer hakkında fikir sahibi olduğu düşünülmektedir. Ayrıca, Kemalist Türkiye'yi Batı dünyasına daha doğru ve etkili anlatmak amacıyla çeşitli dillerde yayınlanan "La Turquie Kemaliste" dergisinin de çıkarılmasına öncülük etmiştir. Turizm Müdürlüğü, Ankara Radyosu Müdürlüğü ve Elektrik İdaresi Müdürlüğü gibi

7 Hikmet Yaman, *Bir Cumhuriyet Aydını: Vedat Nedim Tör*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir Osmangazi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Eskişehir, 2017, s. 1-2.

8 Vedat Nedim Tör, *Yıllar Böyle Geçti*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2010, s. 11.

9 Senem Hızal Gençtürk, "Cumhuriyetin İlk Dönemlerinde Bir "Rıza Mühendisi": Vedat Nedim Tör", *Türklük Bilgisi Araştırmaları*, Cilt 37, Aralık 2012, s. 163.

10 BCA, 30-1-0-0, 41-243-17.

11 Cemil Koçak, *Umumi Müfettişlikler (1927-1952)*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2010, s. 251.

kamu kurumlarındaki yöneticiliğinin yanında Yapı Kredi ve Akbank'ın kültür müşavirliği görevini de üstlenerek sahip olduğu birikim ve tecrübe temelinde kültür ve sanat alanında saygın eserlerin ortaya çıkmasına öncülük etmiştir.

Kadro Dergisi'ne zemin hazırlamış isimlerin başında gelen Tör, bir dönem derginin Neşriyat Müdürlüğü görevini de üstlenmiştir. Ekonomi, eğitim ve kültür gibi konularda dergi için içerik hazırlayan Tör, yazılarında kendi tabiriyle "İnkılap İdeolojisini" oluşturma çabası ve inkılapların yerleşmesine yönelik gayretleriyle ön plana çıkmaktadır. Kaleme aldığı tiyatro, deneme ve roman gibi eserlerinde toplumsal sorun ve meseleleri işleyerek çözüm yolları hakkında fikirler ortaya koymuştur. Milliyet, Vatan ve Cumhuriyet gibi gazetelerde de yazılar yazan Tör, diğer eserlerinde gözetmiş olduğu hassasiyetle uyumlu konuları işlemeye ağırlık vermiştir.¹²

Çalışmada arşiv kaynakları esas alınmıştır. Ayrıca, Vedat Nedim Tör hakkında resmî yayınlarda yer bulmuş veriler, kendi eserleri ve konu olduğu kaynaklar taranarak elde edilen bulgular mevcut çalışma içerisinde kullanılmıştır. Tör hakkında her bir içerik ile Tör'ün yeni Türkiye'nin oluşması için ortaya koymuş olduğu her bir eseri, erken Cumhuriyet döneminin etraflıca araştırılması, öğrenilmesi ve anlaşılması noktasında önem taşımaktadır.

1. Kadro Hareketinin Kuruluşu

Kadro Hareketi, genel itibariyle Türk Devrimi'ne felsefi ve ideolojik yönlerden içerik kazandırmak amacıyla ortaya çıkmış bir aydınlar teşebbüsüdür. Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Şevket Süreyya Aydemir, Vedat Nedim Tör, Burhan Asaf Belge ve İsmail Hüsrev Tökin tarafından çıkarılan Kadro Dergisinin etrafındaki hareket Kadro Hareketi ya da Kadrocular olarak adlandırılmıştır.¹³

Kadro Hareketi'nin ortaya çıkmasında rol oynamış en önemli etkenin, Şevket Süreyya Aydemir'in 15 Ocak 1931 tarihinde Ankara'daki Türk Ocağı Genel Merkezinde verdiği "İnkılap ve Kadro" başlıklı konferans olduğu öne sürülmüştür.¹⁴ Aydemir'in verdiği konferansla tanınırlık ve bilinirlik kazandığı, ekonomik sorunlar nedeniyle arayış içerisinde olan iktidarın Aydemir'in ortaya koyduğu fikirleri onayladığı, bu fikirlerin Yakup Kadri, Vedat Nedim, İsmail Hüsrev ve Burhan Asaf gibi aydınlarca da benimsenmesiyle Kadro Hareketi'nin doğduğu ifade edilmiştir.¹⁵

Büyük Larousse, Kadro Dergisi'nin 1932-1934 aralığında sol eğilimli yazarlar tarafından çıkarıldığını, yazarların Türk İnkılabının diğer inkılaplardan farklı ve özgün olduğunu savunduğunu, 1929 Dünya Buhranını atlatmak için devletçiliğin teşvik edildiğini, sınıf ayrımının ortadan kaldırılması gerektiğini ve böylelikle kapitalizm dışında bir çıkar yol bulunabileceğine inanıldığını ve dönemin Başbakanı İsmet Paşa'nın dergideki yazısıyla devletçiliği en üst noktadan övdüğünü aktarmaktadır.¹⁶

Benzer doğrultuda, Kadro Dergisi imtiyaz sahibinin devletçilikten yana Yakup Kadri

12 Yaman, *a.g.t.*, s. 3.

13 *Kadro Aylık Fikir Mecmuası Tıpkı Basım 1932-1934*, İleri Yayınları, İstanbul, 2011, s. LVII-XCIV.

14 İlhan Tekeli ve Selim İlkin, *Bir Cumhuriyet Öyküsü: Kadrocular ve Kadroyu Anlamak*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2003, s. 129.

15 Temuçin Faik Ertan, *Atatürk Döneminde Devletçilik-Liberalizm Tartışmaları: Şevket Süreyya Aydemir-Hüseyin Cahit Yalçın Polemiği*, Phoenix Yayınevi, Ankara, 2010, s. 34.

16 *Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi*, Gelişim Yayınları, (Basım Yeri ve Tarihi Yok), Cilt 10, s. 6171.

olduğu, dergi kanalıyla inkılap ideolojisinin oluşturulmaya çalışıldığı ve Marksçılığa karşı iktisadi devletçiliğin savunulduğu belirtilmiştir.¹⁷

Kadro Hareketi'nin doğuşunu dönem şartlarından bağımsız değerlendirmek, doğru bir yaklaşım olmaktan uzaktır. Nitekim Türkiye'nin Şeyh Sait Ayaklanmasından sonra olağanüstü bir döneme girdiği, Türkiye Cumhuriyeti tarihinin ilk muhalefet partisi Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'nın kapatıldığı, Takrir-i Sükûn Kanunu'nun çıkarıldığı, 1929 Buhranının ortaya çıktığı, inkılapların gerçekleştirildiği şartlarda ve ortamda Kadro Hareketi'nin ortaya çıktığı dile getirilmiştir. Hareketin Kemalizm ile uyumlu olduğu, inkılap ideolojisini üretmeye çalıştığı ve homojen bir düşünceden oluştuğu öne sürülmüştür.¹⁸

Aynı şekilde, dönem Türkiye'si koşullarının Kadro Dergisi ve Hareketinin teşekkülünde etkili olduğu, bilhassa 1929 Buhranının yol açtığı küresel ekonomik kriz sonrasında liberalizm tasavvurunun iflas ettiği, dünya genelindeki yeni konjonktüre bağlı olarak Türkiye'de de devletçilik akımının güçlendiği, Şevket Süreyya Aydemir'in komünist partisiyle olan münasebetinden almış olduğu hapis cezasını çektiği Afyon'da kaldığı süre zarfında düşüncelerinde önemli değişikliklerin meydana geldiği, Aydemir'in Türk Ocakları'nda verdiği "İnkılap ve Kadro" konferansının bahse konu süreci hızlandırdığı, gerekli girişim ve onaylardan sonra Ocak 1932'deki ilk sayısı ile Kadro Dergisi'nin kurulduğu ifade edilmiştir.¹⁹

Kadro Hareketi'nin ortaya çıkışı hususunda farklı bir değerlendirmede bulunan Bernard Lewis, 1929 kriziyle dünya genelinde ekonomi ve siyasi alanlarda liberalizm politikalarının terkedildiği bir dönemde Türkiye'de buhran kaynaklı olarak Batı ve kapitalizme karşı tepkilerin doğduğunu ve Ruslarla olan sıcak münasebetlerin bu yeni hareketin vücut bulmasında rol oynadığını söylemiştir. Ayrıca, Kadro Hareketi'nin elitist bir hareket olduğunu, resmî destek aldığını, Cumhuriyet dönemi planlamalarının bu hareketin önderliğinde hayata geçirilmeye çalışıldığını ve Cumhuriyeti kuran Kemalist kadroların bu hareket ile aynı düşüncede olduklarını beyan etmiştir.²⁰

"Kadro Uzun Yıllar Tartışılan Bir Dergiydi..." başlığını taşıyan makale içeriği, Kadro Hareketi'ni meydana getiren aydınların ya da Kadro Dergisi'nin Türkiye siyaseti üzerinde nüfuz sahibi olduğunu öne sürmektedir. Buna göre, 1930'lu yıllar itibariyle Türkiye'nin ekonomik ve siyasal anlamda girdiği yeni dönem, İsmet İnönü ve Celal Bayar arasındaki çekişmede Kadro Dergisi'nin oynadığı rol, dönem şartlarının Türkiye üzerinde etkisi, Serbest Fırka'nın kuruluşu ve kapatılışı gibi süreçlerle birlikte Kadro Hareketi'nin oluştuğu, Kadro Dergisi'nde savunulacak fikirlerin 5 Ocak 1931'de Türk Ocağı'nda verilen konferansla duyurulduğu hususlarında malumat verilmektedir. İlgili makale içerisinde Şevket Süreyya ve Vedat Nedim'in Komünist Partisi içerisindeki konumlarına ve partiden ayrılışlarına da temas edilmektedir. Korkmaz Alemdar'ın Kadro hakkındaki görüşleri de şu şekilde yer bulmuştur: "Kadro Dergisi 1932 yılının Ocak ayında yayınlanmaya başladı. Yayını, daha sonra ağır eleştirilere uğradığı çevrelerce bile ilgiyle karşılandı. Bu ilgi Kadro'nun 1932 yılının alışılan yayıncılığından farklı olmasından doğmuştur. Kadro, sol

17 Cem Büyük Ansiklopedisi, Cem Ansiklopedik Yayınlar, (Basım Yeri ve Tarihi Yok), Cilt 7, s. 2740; Meydan Larousse Büyük Lügat ve Ansiklopedi, Sabah Yayınları, (Basım Yeri Yok), Cilt 10, 1992, s. 351.

18 Kurtuluş Kayalı, *Türk Düşünce Dünyasının Bunalımı*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2014, s. 15-16.

19 Naci Bostancı, *Kadrocular ve Sosyo-Ekonomik Görüşleri*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1990, s. 1-10.

20 Bernard Lewis, *Modern Türkiye'nin Doğuşu*, Arkadaş Yayınevi, Ankara, 2009, s. 634-636.

basının olmadığı bir dönemde, resmî görüşleri yansıtan yayınlarla, is çevrelerinin sözcülüğünü yapan gazete ve dergilerin çoğunlukta olduğu bir ortamda yayınlanmıştır. Bu yeni dergi, bazı eleştirilerin dışında resmî görüşlere sahip çıkmadı, onları sistemli hale getirmeye uğraştı...”²¹

Bernard Lewis’e kıyasla daha keskin bir değerlendirmede bulunan Eric Jan Zürcher, Kadro’nun ve Kadrocuların her alanda devletçiliğin en ateşli savunucuları olarak ortaya çıktıklarını, hatta bu konuda parti yöneticilerinden de ileri olduklarını, seçkinlerden oluşan bir zümre olduklarını, komünizm ve kapitalizme karşı üçüncü bir yol izlediklerini ancak bunun özel sektör temsilcileri ve CHP’den çok kabul görmediğini ve CHP’nin 1946’da hazırladığı beş yıllık kalkınma planının da aslında daha önce 1932-1934 yıllarında çok etkin olan Kadrocular tarafından oluşturulduğunu iddia etmiştir.²²

Tüm dünyada köklü değişimlere yol açan iktisadi buhranın Türkiye’ye de olumsuz sirayet ettiği, liberalleri çaresiz bıraktığı, komünist Rusya ve faşist İtalya haricindeki ülkelerin benzer etkilere maruz kaldığı, Rusya ve İtalya ile olan yakınlıkla beraber Türkiye’nin komünizm ve faşizm dışında bir yol takip ettiği savunusunda bulunan Şevket Süreyya, Yakup Kadri, Vedat Nedim, Şevki Yazman, İsmail Hüsrev ve Burhan Asaf’ın Kadro Hareketi’ni kurduğu ifade edilmiştir.²³

Kadro Dergisi’nin ortaya çıkışı hakkında Kemal H. Karpat tarafından yapılan tespit de öne çıkan farklı değerlendirmelerden birisidir: “Muhtemelen radikal solun genişlemesini engellemek amacıyla solun ve sağın önerdiği radikal kavramların karışımından ulusal bir ideoloji elde etmeye çalıştı.”²⁴

Oluşturmuş olduğu geniş etki alanından da anlaşılabilceği üzere Kadro Dergisi’nin ortaya çıkış serüveni uzun ve meşakkatli olmuştur. Derginin kurulması aşamasında oldukça yoğun ve ciddi bir fikir alışverişi yaşanmıştır. Dergide paratoner görevi gören Yakup Kadri Karaosmanoğlu’nun²⁵ fikir alışverişi sürecinde Cumhuriyet Halk Fırkası Genel Sekreteri Recep Peker ile görüştüğü, ancak Peker’in İnkılap ve Kadro Hareketi’ne sıcak bakmadığı ve böyle bir ideolojinin mevzu bahis olması hâlinde bunun yalnızca Cumhuriyet Halk Fırkası tarafından kurulması gerektiği yönünde bir yaklaşım içerisinde olduğu belirtilmiştir. Bununla birlikte, Mustafa Kemal Atatürk’ün “İnkılap ve Kadro” raporuna onay vermesiyle bu oluşumun vücut bulduğu vurgulanmıştır.²⁶ Buna rağmen, Mustafa Kemal’in Kadro Dergisi’ne karşı olduğu ve derginin aslında İsmet Paşa’nın bir hevesinin eseri olduğu öne sürülmüştür.²⁷ Sonuç olarak, dönemin olağanüstü şartlarına bakıldığında ise Kadro Dergisi ve Hareketi’nin bizzat devrim önderinin izniyle çıkmış ve yayını sürdürürken de Mustafa Kemal tarafından korunmuştur.²⁸

21 Turhan Aytul, “Kadro Uzun Yıllar Tartışılan Bir Dergiymi”, *Milliyet*, 19 Eylül 1979, s. 5.

22 Erik Jan Zürcher, *Modernleşen Türkiye’nin Tarihi*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2007, s. 287.

23 Tevfik Çavdar, *Türkiye’nin Demokrasi Tarihi*, İmge Kitabevi, Ankara, 2004, s. 341-342.

24 Kemal H. Karpat, *Türk Siyasi Tarihi: Siyasal Sistemin Evrimi*, Timaş Yayınları, İstanbul, 2015, s. 79.

25 İlhan Tekeli ve Selim İlkin, *Bir Cumhuriyet Öyküsü: Kadrocular ve Kadroyu Anlamak*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2003, s. 142.

26 Mustafa Türkeş, *Kadro Hareketi*, İmge Kitabevi, Ankara, 1999, s. 91-93.

27 Ahmet Kabaklı, *Temellerin Duruşması 2 – Gazi ve Atatürkçüler*, Türk Edebiyat Vakfı, İstanbul, 2015, s. 139.

28 Alemdar Korkmaz, “Basında Kadro Dergisi ve Kadro Hareketi İle İlgili Bazı Görüşler”, *Kadro Tıpkı Basım*, Cilt: 1, Yayına Hazırlayan: Cem Alpar, İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Yayınları, Ankara, 1978, s. 21-41.

Kadro Dergisi ve Hareketi'ne ilişkin harici değerlendirmeler böyleyken Kadro'nun kendisini nasıl tanımladığına değinmekte yarar bulunmaktadır. Buna göre, derginin ilk sayısında "Kadro" başlığını taşıyan başyazıda Kadro Hareketi'nin kurulmasının gerekliliği ve gayesi net olarak ortaya konulmaktadır:

"Türkiye bir inkılap içindedir. Bu inkılap durmadı. Bu güne kadar geçirdiğimiz hareketler, şahit olduğumuz muazzam kıyam manzaraları, onun yalnız bir safhasıdır. Bir ihtilal geçirdik. İhtilal, inkılabın gayesi değil, vasıtasıdır.

Bu ihtilal safhasında dursaydık inkılabımız akim kalırdı. Hâlbuki o, genişliyor, derinleşiyor. O henüz son sözünü söylemiş, son eserini vermiş değildir. Tesviye edilmiş bir zemin üstünde yarınki Türk cemiyetinin, kendine has ve kendine uygun binası kurulabilmek için, inkılabımız derinleşme ve genişleme istikametindedir.

İnkılap bitaraf bir nizam değildir. Onun içinde yaşayanların, taraftar olsunlar veya olmasınlar, ona intibak etmeleri lazımdır. İnkılap ona taraftar olanların iradelerine, taraftar olmayanların iradelerinin, kayıtsız şartsız, bağlanması demektir.

İnkılabın irade ve menfaati, inkılabı duyan ve yürüten azlık, fakat şuurlu bir avangardın, azlık fakat ileri bir KADRO'nun iradesinde temsil olunur. Bu kadro, inkılabın şeniyetinden çıkarılan ve onun seyrine uygun bir şekilde izah edildikçe şekillenmiş ve nazariyeleşen prensipleri kendine şuur edinir. İnkılabın derinleşmesi demek, her şeyden evvel, bu prensiplerin ve onların ifadesi olan inkılap ahlak ve disiplinin, ileri kadronun dimağından genç neslin, şehir halkının ve köylünün dimağına inmesi ve yerleşmesi demektir.

Türkiye bir inkılap içindedir. Bu inkılap kendine prensip ve onu yaşatacaklara şuur olabilecek bütün nazari ve fikri unsurlara maliktir. Ancak bu nazari ve fikri unsurlar inkılabı İDEOLOJİ olabilecek bir fikriyat sistemi içinde terkip ve tedvin edilmiş değildir. Gerek milli mahiyeti gerek beynelmilel şümül ve tesirleri itibariyle, tarihin en manalı hareketlerinden biri olan inkılabın seyri içinde ve onun icaplarına uygun bir şekilde izah işi, bugünkü Türk inkılap münevverliğine düşen vazifelerin en acil ve en şerefliisidir. İnkılabımızın her biri ayrı ayrı kıymetli ve orijinal olan bu fikir ve kriteriyumlar olacak, yeni ve standartlaşmış inkılapçı tip böyle doğacaktır. Bu tip nerede, her ne şerait altında olursa olsun, karşılaştığı her inkılap sahasında, aynı hadiseyi aynı kriteriyumlara vuracak, aynı ölçülerle düşünecek, aynı neticelere varacak ve inkılabın kendine has CİHAN TELAKKİ TARZI böyle olacaktır.

Hülasa; Cihanın bin bir çeşit hadisata sebep olan bu günkü esrarengiz gidişi içinde, mukadderatını kendi inkılabının mukadderatına bağlayan inkılap neslimizin muhtaç olduğu inkılap şevkini her zaman uyanık tutmak ve inkılabımızın bir bakışta idrakimizi durdurur gibi görünen coşkun ve mürekkep cereyanına daima hakim kalabilmek için, onun prensiplerini hududu muayyen kriteriyumlar şeklinde bilmeye, benimsemeye ve benimsetmeye mecburuz.

KADRO, BUNUN İÇİN ÇIKIYOR."²⁹

Kadrocu Hareketi'nin öncü isimlerinden olan Şevket Süreyya Aydemir'in kaleme almış olduğu yazılar, hareketin meseleye yaklaşımını ve meseleyi nasıl ele aldıklarını net bir şekilde ortaya koymaktadır. Bu yazılar, aynı zamanda Kadro Hareketi'nin nasıl zuhur ettiğini birinci ağızdan

29 Yaman, a.g.t., s. 68-69: *Kadro Aylık Fikir Mecmuası Tıpkı Basım 1932-1934*, İleri Yayınları, İstanbul, 2011, s. 5.

öğrenme imkânı sunmaktadır. Genel anlamda 1929 Buhranı ve akabinde Türkiye içerisindeki diğer gelişmelere vurguda bulunmuş olması zikre değer bir husustur. Bu esnada, Türkiye’de gerçekleştirilmekte olan inkılapların beklenen etkiyi oluşturamadığını, buna mukabil Cumhuriyet Halk Fırkası’nda inkılabın tamamlandığı kanaatinin egemen olduğunu dile getiren Aydemir, İstiklal Mahkemesi’ndeki bir dava esnasında kullanmış olduğu inkılap sözcüğü nedeniyle sert bir şekilde eleştirildiğini söylemiştir. Saltanatın ilgasını, Cumhuriyet ilan edilmesini ve 1924 Anayasası’nı yeterli görmeyen Aydemir, yeni kurumların oluşturulması arzusunun dile getirerek Cumhuriyet Halk Fırkası’nın “inkılap zirveye ulaşmıştır” görüşüne katılmadığını beyan etmiştir. Devamında, 1924 Anayasası’nın yalnızca devletin rejimini belirlemekten başka herhangi bir yenilik getirmediğini, Kurtuluş hareketinin kısırlaştırıldığını, anayasada din maddesine yer verilmiş olmasının laikliğe aykırı olduğunu öne sürerek Mustafa Kemal’in veto yetkisini istediğini belirtmiştir.³⁰ İnkılabın bittiği veya tamamlandığı görüşünün Kadrocular tarafından tepkiyle karşılandığı anlaşılmaktadır.

Ülke siyasetini yoğun bir şekilde işleyen Kadrocular, Kadro Hareketi için bir dönüm noktasını teşkil eden Türk Ocağı’ndaki konferansın CHF cenahında tepkiyle karşılandığını, gerekçe olarak da inkılapların tamamlandığına inandıkları bir dönemde aksini savunan ve yenilikçi fikirlerle ortaya çıkmış Kadro Hareketi’yle karşı kaşıya geldiğini ve bunun da sert tartışmalara yol açtığını açıklamışlardır.³¹

Türk Ocağı’nda verilen konferans sonrasında CHF içerisinde öne çıkmış hoşnutsuzluğu gidermek ve konferans içeriğinin neden olduğu yanlış anlaşılmaları bertaraf etmek düşüncesiyle Aydemir tarafından Recep Peker’e uzun ve açıklayıcı bir mektup gönderilmiştir.³²

Kadrocular, inkılap idealine sıkı sıkıya bağlı olan ve ona uzun vadede sürdürülebilir bir nitelik kazandırma mücadelesini veren bir harekettir. Aydemir bu bağlamda dünyadaki kriz karşısında öz kaynaklara başvurularak tedbir alınması gerektiğini, taşıma su ile değirmenin dönemeyeceğini ve köylünün zenginleşerek ticari hayata katılmasının elzem olduğunu söylemiştir. İnkılap düşüncesine ilişkin olarak da şu tespitte bulunmuştur: “İnkılabı içinde duymayan, onun yaratıcılık kuvvetine inanmayanlar inkılapçı safhalardan tasfiye edilmelidir.”³³

Kadro bağlamındaki tartışmalara ve fikir ayrılıklarına son verme niyetini taşıdığını düşündüğümüz aşağıdaki değerlendirme üzerinde durulmaya değerdir: “Kadro, zaman zaman komünistlikle suçlanmıştır. Oysa Komintern’e göre milli kurtuluş hareketleri proletaryanın cihan ihtilali mücadelesinin peykleridir. Bağımsız hareket değildirlen. Kadro ise milli kurtuluş hareketlerinin asliyetini ve orijinalitesini belirtmekle işe başlamıştır.”³⁴ Aynı doğrultuda, Türkiye’nin içerisinde bulunduğu zorlu koşulların doğru anlaşılması gerektiğini, düşmanın yurttan kovulmuş olması sonrasında sıranın iktisadi bağımsızlığa geldiğini ve bunun da ancak devletçilik anlayışıyla mümkün olabileceğini öne sürmüştür.³⁵

30 Şevket Süreyya Aydemir, “Kadro Hareketi: Amaç Yeni Bir Türkiye Yaratmak”, *Milliyet*, 11 Kasım 1970, s. 5.

31 Ş. S. Aydemir, “İnkılap Yürüyor”, *Milliyet*, 12 Kasım 1970, s. 5.

32 Ş. S. Aydemir, “CHP Parçalanıyor mu”, *Milliyet*, 14 Kasım 1970, s. 5.

33 Ş. S. Aydemir, “Köye Girmeyen, Köyde Yerleşmeyen Milli İnkılap Düşünülemez”, *Milliyet*, 13 Kasım 1970, s. 5.

34 Ş. S. Aydemir, “Kadro Hareketi (Milli Kurtuluş Hareketleri Konusunda) İlk Araştırmadır”, *Milliyet*, 15 Kasım 1970, s. 5.

35 Ş. S. Aydemir, “İnkılabın İlk Dayanağı Büyük Sanayi Ülkelerine Karşı İktisadi Direniş”, *Milliyet*, 16 Kasım 1970, s. 7.

Kadrocuların kaleme aldıkları makale içeriklerine bakıldığında, genel anlamda Kadro Hareketi'ni halka anlatma çabasının olduğu görülmektedir. Aydemir bu hususta Kadro Hareketi olarak klasik demokrasi aleyhtarlığı yaptıklarını, zira bunun oligarşiye zemin hazırlayacağını ve bu husustaki fikri tasarruflarını Cumhuriyet Gazetesinde yaydıklarını söylemektedir. Oligarşinin önüne geçilmesinin ancak iktisadi devlet teşekkülleriyle, bir başka deyişle, sanayinin, nakil vasıtalarının ve kredi kurumları benzeri oluşumların devletleşmesiyle mümkün olabileceğini iddia etmiştir. Ahmet Ağaoğlu'nun bu hususta kendilerine yönelmiş olduğu eleştirilere de şu cevabı vermiştir: “Esas hareket noktamız inkılapçılıktı. İnkılapçı bir kadro bulunmalı ve öncülerini yaratmalıydı. Bu öncüler azınlık da olsalar, çoğunluğun iradesine hâkim olabilmeliydi ki milli inkılabın devamı olan yeni devletin teşekkülü frenlenmesin...”³⁶ Kadro Hareketi'nin Aydemir'in yazılarıyla şekillenen ve somut bir zemine oturan bu yaklaşımı, birtakım eleştirileri de beraberinde getirmiştir.

Türkiye'nin önde gelen sosyolog ve siyaset bilimcilerinden Şerif Mardin bu hususta şu tespitte bulunmuştur: “Şevket Süreyya'nın bu fikirleri azınlığın çoğunluğa tahakkümü anlayışının Osmanlı Devleti'nde de özellikle Tanzimat'la başladığını, yapılan yeniliklerin merkezden çevreye doğru olduğunu ve amacın merkezin çevreyi kontrol altında tutmak olduğunu ve bu anlayışın Cumhuriyet döneminde de devam ettiğini görmekteyiz.”³⁷

Aydemir, Kadro Hareketi'ne yönelik eleştirel söylemler üzerine detaylı bir değerlendirmede bulunmuştur. Bu bağlamda, Kadro Hareketi'nin iki farklı cepheden muhalefetle karşılaştığı tespitinde bulunmuştur. Birinci cephenin kendilerini entelektüel ve muharrir olarak isimlendiren bir grup olduğunu, ancak bunların gerçekçi olmaktan uzak oldukları ve ciddiye alınmadıklarını belirtmiştir. Özellikle iş çevrelerinden müteşekkil ikinci cephenin ise anlaşılması güç bir durum ortaya koyduğu vurgulanmıştır. Dolayısıyla, iş çevrelerinin ekalliyetlerle tesis etmiş oldukları birlikteliğin kendileri nezdinde garip olduğunu da eklemiştir. Bu hâlde, özellikle Mustafa Kemal ve İsmet İnönü'nün kendilerine duyduğu teveccüh ve verdikleri desteklerin dikkate değer en kıymetli husus olduğunu ifade etmiştir.³⁸

Kadrocuların yapılan eleştirilerde sınıflandırmaya gitmesi ve devletin en üst mertebesi haricindeki kesimlerden gelen eleştirilerin ciddiyetten uzak olarak nitelendirmesi sorunu çözmemiş, derinleştirmiştir. Recep Peker, Mahmut Soydan, Ahmet Ağaoğlu, Hüseyin Cahit Yalçın ve Mustafa Şekip Tunç'un Kadro Dergisi'ne ciddi eleştirileri olmuştur. Kerim Sadi eleştiriye farklı bir boyuta taşıyarak Kadrocuları faşistlikle ve Aydemir'i de yalancı peygamberlikle suçlamıştır.³⁹ Halk üzerindeki yıkıcı etkilerine işaret eden bir başka eleştiride, Kadrocular, Türk milletini ve Türk gençliğini zehirlemekle suçlanmıştır.⁴⁰ Kadro Hareketi'nin toplum sathında göreceği işlevin devlet ricali tarafından tam tersi istikamette değerlendirilmiş olması, ilginç bir görünüm ortaya koymuştur. Mustafa Kemal'in “Hatırlıyorum ki, Kadro intişar ederken maksadının Türk milletine has meslek ve metodun millet ve memlekette teessüs ve inkişafına hizmet olduğunu yazmıştı. Kadro'ya bu maksadında geniş muvaffakiyet temenni ederim” ifadesi ile Başvekil İsmet Paşa'nın

36 Ş. S. Aydemir, “Tek Kurtuluş Yolu İktisadi Devlet Teşekkülleri”, *Milliyet*, 18 Kasım 1970, s. 5.

37 Şerif Mardin, *Türkiye, İslam ve Sekülerizm*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2015, s. 237-247.

38 Ş. S. Aydemir, “Manevi Himaye Yayında Kadro'yu Atatürk ve İnönü Teşvik Etmisti”, *Milliyet*, 19 Kasım 1970, s. 5.

39 *Kadro Aylık Fikir Mecmuası Tıpkı Basım 1932-1934*, İleri Yayınları, İstanbul, 2011, s. XXVIII-XCI.

40 Yaman, *a.g.t.*, s. 71.

“Fırkamızın Devletçilik Vasfı” başlığını taşıyan yazısının Kadro içerisinde yayınlanmış olması,⁴¹ bahse konu destekten güç alındığı ve başka eleştirilerin dikkate değer bulunmadığı çıkarımına zemin oluşturmaktadır. Mustafa Kemal’in sunduğu destekler Kadro Dergisi ile sınırlı kalmamıştır. ydemir’in görev yaptığı mektebe giderek kendisini takdirname ile taltif ettiği bilinmektedir. Bir tarafta bu destek görünür hâl alırken diğer tarafta hem bürokrasi de hem de aydınlar içerisinde Kadro Hareketi’ni hedef alan söylemler açığa çıkmaya devam etmiştir.⁴²

Kadro Dergisi’ni hedef alan sol görüşlü yergilerin sınıf çelişkilerinin doğru okunamamasından ileri geldiği, sosyalizm ve kapitalizmden ayrışan bir ekonomik model benimsedikleri için Kadro Hareketi’nin gerçekçi olduğu değerlendirilmesi de yapılmıştır.⁴³

Burada atıfta bulunulan muhtelif değerlendirmeler, Kadro Dergisi’nin hemen her açıdan ele alınabilecek çok yönlü bir oldu olduğunu teyit etmektedir. Edebi ve kültürel boyutunun haricinde iktisadi, siyasi ve sosyal alanlara yönelik çıkarımlar, Kadro Hareketi’nin toplumsal yaşamın her noktasına nüfuz etme çabası veya etkide bulunma gayreti içerisinde olduğunu net bir şekilde ortaya koymaktadır. Küresel buhrandan yola çıkarak Türkiye siyasetinin gidişatına yön verme teşebbüsleri de Kadrocuların ikna ve idare kabiliyetine işaret etmektedir. Kısacası, Kadro Dergisi birkaç yıllık ömre sahip olmuşsa da bu oluşuma hayat vermiş seçkinlerin ortaya koyduğu çözüm önerileri ve yol haritaları uzun seneler boyunca resmî hükümetlere yol göstermiş ve esin kaynağı olmuştur. Dolayısıyla, dönemin siyasi ve iktisadi hayatını Kadro Dergisi ve Kadroculardan bağımsız ele almak birçok açıdan noksan kalacaktır. Bununla birlikte, kendilerine yönetilmiş tüm eleştirilerin etraflıca irdelenmesi ve toplumsal yaşamı ne kadar kapsadığı hususlarında sosyolojik tahlillerde bulunulması, dönemin daha iyi anlaşılmasına imkân tanıyacak bilgilerin oluşturulmasına katkı sağlayabilir.

2. Kadro Hareketinin Faaliyetleri

Meşrutiyet Döneminde kurulan ve daha sonradan Cumhuriyet Halk Fırkası uhdesine katılan Türk Ocakları’nın yerini alan Halkevleri ve Halkodaları’nın başlıca mesuliyeti aydın-halk buluşmasını ve inkılabın yayılmasını sağlamaktır.⁴⁴ Neredeyse aynı ideal etrafında vücuda getirilen Kadro Hareketi, Halkevleri ve Halkodaları ile eş zamanlı tesis edilmiştir. 1932-1934 yılları arasında faaliyet icra eden ve toplamda 36 sayılılık yayın gerçekleştiren Kadro Dergisi; iktisadi, siyasi, sosyal ve kültürel alanlarda kendine has fikirler üretmiştir. Başlangıçta veya derginin ilk sayılarında inkılapların kalıcı bir zemine yerleştirilmesine, inkılap ideolojisinin sağlamaştırılmasına ve Kemalizm’in savunusuna yoğunluk ve öncelik verilmiştir. Cumhuriyetin ilanı sonrasında Kadro Hareketi’nin zuhuruna kadar ki yaklaşık on yıllık süre zarfında Türkiye’nin mühim iktisadi ve sosyal sorunları tecrübe etmiş, çok partili hayata geçiş denemelerinde aşama kaydedilememiş ve 1929 Buhranı mevcut sorunları daha da derinleştirmiştir. Bu süreçte, Kadrocuların nasıl bir Türkiye arzuladıkları hususunda şu yorum yapılmıştır: “Kadrocuların asıl istediği sınıfsız, ayrıcalıksız ve kaynaşmış bir toplum yaratmaktır. Bu nihai hedef göz önünde tutulduğunda, Kadro düşüncesinin, mevcut Kemalist iktidarın hedefleriyle tamamen örtüştüğü görülmektedir. Kadroya göre bu hedefe ulaştırmayı sağlayacak yegâne yol ise devletçiliktir... Kadrocular, bu ilkeyi sadece ekonomik

41 Kadro Aylık Fikir Mecmuası Tıpkı Basım 1932-1934, İleri Yayınları, İstanbul, 2011, s. 1185-1186.

42 Yaman, a.g.t., s. 72.

43 Kayalı, a.g.e., s. 19.

44 Bülent Tanör, Kurtuluş Kuruluş, Cumhuriyet Kitapları, İstanbul, 2010, s. 313-314.

açıdan değil, daha da ileri bir şekilde yeni ekonomik ve sosyal nizam olarak değerlendirmişlerdir.”⁴⁵

Kadrocuların kendilerini dışarıya anlatan açıklamaları, genel olarak kusurlu ve üstten bakan yaklaşım içermektedir. Bu durum, Aydemir’in yaptığı şu açıklamadan net olarak anlaşılabilir: “Kadro, inkılabın irade ve menfaatini savunan inkılabı duyan şuurlu ve feragatlı bir avangarddır. İnkılap, milletin en ileri ve en duygulu unsurlarını toplayan azlık, fakat disiplinli bir kadronun iradesinde temsil olunur... Kadroda, partilerde olduğu gibi gelişigüzel her vatandaşın yeri yoktur. Kadro, inkılap içinde en ileri unsurların, en ileri fikirler etrafında teşkilatlanmasıdır... Kadro, milletin bütün kalabalıklarını kendi teşkilat çerçevesi içinde toplamayabilir. Fakat fikirlerin isabeti ve yetiştirdiği inkılap neslinin liyakat ve heyecanı ile, o bu kalabalıkları, her zaman sevk ve idare edebilecektir. Hulasa Kadro, bir milli kurtuluş hareketinin, bir milli inkılabın kumanda heyetidir. Onun, azlık, fakat şuurlu öncüsü ve yöneticisidir. İnkılabın tek ve idealist partisi, onun tek ve idealist lideri etrafında toplanan «Kadro»dur...”⁴⁶ Buradaki değerlendirme içerisinde birden çok söylemin ön plana çıktığı görülmektedir. Kendisini elitler, münevverler, seçkinler, imtiyazlılar ve aydınlar olarak gören Kadro Hareketi’nin kendileri haricindeki zümrelere mesafeli durduklarını ve hareketlerine katılımlarına mesafeli yaklaştığı anlaşılmaktadır. Harekete yücelik atfedilme ve yalnızca devletin en üst tabakası üzerinden meşruluk kazandırılma çabaları, dikkat çeken diğer hususlardır. Halka inebilen veya indirilebilen kuşatıcı ve yapıcı söylemler geliştirilebilseydi, Kadro Hareketi’ne karşı toplumun her kesiminden teveccüh duyulması sağlanabilir ve keskin eleştirilerin önü alınabilirdi.

Kadrocuların dönemin fikir hareketlerine damga vuran bir hareket olduğu öne sürülmüştür. Dönemin fikir hayatının gelişmesinde rol oynadığı, hareketi yönetenlere Kadrocular denildiği, her dönemde Kadro benzeri oluşumların ortaya çıktığı; Servet-i Fünun, Servet-i Fünuncular, Türk Yurdu Dergisi ve Yeni Mecmua Dergisi’nin öz olarak Kadro ile benzer yapılanmalar olduğu vurgulanmıştır. Dergi yayınlarında Kadrocuların her biri hakkında detaylı bilgilendirmede bulunmuş, Şevket Süreyya ve Vedat Nedim’in sol hareketten geldiği ve amaçlarının Türk İnkılabı için ihtiyaç duyulan kurumların ihdasına katkı vermek olduğu belirtilmiştir.⁴⁷ Mustafa Kemal’in Kadro Dergisi’ne verdiği beyanati esas alınarak Derginin Atatürk’ün ümit ve temennilerine sadık kaldığı ifade edilmiştir.⁴⁸

Kadro Hareketi iki temel işlev etrafında şekillenmiştir: “Birincisi, inkılabın prensiplerini (altı ok diye okuyabilirsiniz) terkip ve tedvin ederek (sentezleyip sistemleştirerek) bir ideoloji haline dönüştürmek, ikincisi ise inkılabın coşkusunu uyanık tutarak yaygınlaştırmak.”⁴⁹

Kadro bağlamında gün yüzüne çıkmış eleştirel tespitler, Kadro ve halk arasında kapanmamış derin bir uçurumun varlığına işaret etmektedir. Yakup Kadri Karaosmanoğlu tarafından kaleme alınmış Yaban adlı romanının Cumhuriyeti kuran zümre ve Kadro Hareketi’nin bir manifestosu olduğu, cahil olarak nitelendirilen halk ve din adamlarının küçük düşürüldüğü ve ilerlemenin

45 Ertan, *a.g.e.*, s. 39-41.

46 Şevket Süreyya Aydemir, *İnkılap ve Kadro*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2011, s. 226-227.

47 Ş. S. Aydemir, “Kadro Hareketi Atatürk Devrimi İçin Bir Direnişti”, *Milliyet*, 10 Kasım 1970, s. 5.

48 Şevket Süreyya Aydemir, *Tek Adam Mustafa Kemal 1922-1938*, Remzi Kitabevi, Cilt 3, Ankara, 2021, s. 433-434.

49 İlhan Tekeli ve Selim İlkin, *Bir Cumhuriyet Öyküsü: Kadrocular ve Kadroyu Anlamak*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2003, s. 97.

önündeki engeller olarak telakki edildikleri ve tek çıkış yolunun aydınların çizdiği yolun takip edilmesi olduğu iddia edilmiştir.⁵⁰

Kadrocu harekete olumlu yaklaşan Levent Köker, Kadro Hareketi'nin söylemleri sonrasında gündeme taşınmış devletçilikten yol çıkarak bunun yalnızca iktisadi bir kavram olmadığını, aynı zamanda toplumsal ve siyasal bir alana tekabül geldiğini, Kadro Hareketi'ni meydana getiren ana çizgilerinin emperyalizm karşıtlığı olduğunu, dayanışmacı bir toplum yaratmayı hedeflediklerini ve topluma yol gösterici bir konumda bulduklarını öne sürmüştür.⁵¹

Toplumdan kopuk veya meşruiyetini toplumsal tabandan alma gereği hissetmemiş elitist yaklaşım Osmanlı döneminde Tanzimat ile başlamış ve Cumhuriyet dönemiyle de belirginlik kazanmıştır. Elitist anlayışın kalın izlerini, Kadro Hareketi'nde ve Kadrocuların yazılarında bulabilmek mümkündür. Bu hususta, derginin henüz ilk sayısında inkılap hareketinin ancak avangart ruhlu bir hareketin öncülüğünde gerçekleştirilebileceğine yönelik söylem, bahse konu anlayışa kanıt gösterilebilir. Bahse konu fehim, derginin yayın hayatı boyunca canlı tutulmuştur. Halkın kendi haline bırakılmaması temelindeki mütalaa, derginin 34. sayısında şöyle şekillenmiştir: "Her kahramanın bir destancısı vardır. Destanlara geçmemiş kahramanlıklardan hiç kimsenin haberi olamaz. Yeryüzünde, kim bilir, ne büyük hadisler kendilerine layık bir ifade vasıtasından mahrum kaldıkları için adi vak'alar gibi unutulup gitmiştir... İş erinin... Yanı başında bulundurmak istemesinin sırrı budur... Bir şairde levent bir yiğitti, bir kambur cüce ve kambur bir cüceyi levent bir yiğit kılığında göstermek kudretini haizdir... Hemen çoğu, derin ve ince "intuition" sahibi olan iş ve hareket adamları bunu iyi bilirler ve meydana koydukları eserin herkesten önce bunlar tarafından tasdik ve takdir edilmesini isterler. Zira, halkın hafızası zayıftır, yüreği kaypaktır. Hiçbir şey yazılıp mühürlenmeden ona tevdi olunamaz... Kahraman için destancısız kalmaktan daha feci bir şey vardır. Kötü, beceriksiz ve anlayışsız bir destancının eline düşmek."⁵²

Bu ifadelerin her biri, Kadrocular veya Kadrocuların kendilerini nasıl ve nerede konumlandıkları hakkında net fikir veren bir boyuta sahiptir. Derin ve ince sezgilerle bezenmiş yetkinliklerine Türkçe bir karşılık bulamamış olmalarını, Batıda veya ülkenin en iyi mekteplerinde almış oldukları üst düzey tahsil ile açıklamak mümkün iken Kurtuluş savaşını ve mücadelesini Kadrocuların yalnızca kendilerine tevdi ettiği nitelikler olmaksızın başarıya ulaştırmış halkın hafızasını zayıf ve yüreğini kaypak olarak nitelendirmiş olmalarına makul bir izahat getirmek güçtür. Bu hususta, kurtuluş savaşı verilirken nerede ve neyle iştilig oldukları merak uyandırmaktadır. Dönemin sosyokültürel yaşamına ayna tutulması ve kendisini aydın gören bir hareketin halka neden bu kadar mesafeli yaklaştığı hususlarında disiplinler arası araştırmalar yapılması, dönemin ve hareketin farklı perspektiflerden daha iyi anlaşılmasına katkı sunabilir.

Kadrocuların halka ilişkin idrakinin kusurlu olduğu, halk ve Kadro Hareketi mensuplarının birbirinden çok uzak kaldığı ve ayrıştığı, yan yana geledikleri, Kadrocuların halkı sürü olarak gördüğü, pasif ve cahil bir kitle olarak telakki ettiği, kendi menfaatinin nerede olduğunu bilmediği ve Kadrocuların kendilerini toplumu güdecek çoban olarak gördükleri ileri sürülmüştür.⁵³

50 M. Türkeş, "Güdükl Bir Edebiyat Kanunu", *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce*, "Kemalizm", Cilt 2, İletişim Yayınları, İstanbul, 2015, s. 428.

51 Levent Köker, *Modernleşme, Kemalizm ve Demokrasi*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2009, s. 191-195.

52 *Kadro*, Sayı 34 (Teşrinievvel 1934), s. 3.

53 Bostancı, *a.g.e.*, s. 12-14.

Halk ile olan irtibat bu bağlamda öne çıkarken Kadro Dergisi ve Hareketi'nin Cumhuriyet sisteminin yerleşmesini, ayakta kalmasını ve toplum tarafından kabul görmesini sağlamak amacıyla rejime rehberlik görevine soyunduğu söylenmiştir.⁵⁴

Benzer minvalde, Kadro Dergisi için “Kemalizm içinde, modernleşmenin örgütsel ve harekete geçirmeye ilişkin yanını fark eden biricik akım, bazı etkin Marksçıların da olduğu kadro dergisidir. Onlar da modern toplumun bütünleştirici şebekesinin özünü iyice göremediler ya da yasallığa dökemediler” saptaması yapılmıştır.⁵⁵

Halk olan münasebetten bağımsız olarak, devrim ideolojisini yaratma ve sağlamlaştırma gayesi, Kadroculara atfedilen vasıfların başında gelmiştir.⁵⁶

Hiç şüphesiz, Kadrocuların hedeflediği bir toplum modeli vardı. Bununla birlikte, hedeflenen toplumun yalnızca elit bir kadro tarafından inşa edilebileceği, bu nedenle aslında “halka rağmen halk için” gibi garip bir mantığa sahip oldukları ve toplumun ancak aydın bir kadro ile düze çıkarılabileceği iddiasını taşıdıkları belirtilmiştir. Ayrıca, Türkiye Komünist Partisi'nden ayrılan isimlerin “inkılabın emrine” girdikleri, buna karşılık fikirlerinde belirgin bir değişikliğin meydana gelmediği, en bariz vasıflarının her dönemde iktidarlara yakınlık kurmak olduğu ve Kadro Dergisi kapandıktan sonra da devletin üst kademelerinde görev aldıkları ifade edilmiştir.⁵⁷

Kadro Hareketi'nin savunduğu ve geliştirmekte ısrarcı davrandığı yaklaşım karşısında Kadro Hareketi'nin demokrasiye ve demokratikleşmeye hiçbir katkı sunmadığı beyan edilmiştir.⁵⁸ Bir yönüyle kendisini halktan soyutlamış bir hareketin demokrasiye hiçbir katkı sunmamış olmakla itham edilmiş olması, çok partili hayata geçiş denemelerinin başarısızlıkla sonuçlandığı bir dönemde dikkat çeken bir tespit olarak ön plana çıkmaktadır. Kadrocuların tesis etmek istediği toplum modelinin demokratik bir hissiyata sahip olduğu veya eğilim taşıdığı da söylenemez.

Kadrocuların devletin kurucu zümresinden aldıklarını öne sürdükleri meşruiyet ve teşvik bağlamında da bazı eleştiriler söz konusu olmuştur. Buna göre, Kadro Dergisi kanalıyla dillendirilen sosyalist fikirlerle Mustafa Kemal'in düşüncelerinin birbirini tutmadığı ve Kadrocuların kendi fikirlerini Atatürk'e mal ettikleri iddia edilmiştir.⁵⁹

Diğer taraftan, Vedat Nedim Tör ve Şevket Süreyya Aydemir gibi baskın Kadrocular “eski tüfek” komünistler olarak nitelendirilmiş, Kemalizm karşısında teslimiyetçi davrandıkları, Kemalizm ideolojisine katkı sunduklarını ve Kemalist rejimin baskılarına rağmen bu ideolojiye hizmet etmekten geri durmadıkları ifade edilmiştir.⁶⁰

3. Kadro Hareketi İçerisinde Vedat Nedim Tör'ün Konumu

Kadro Dergisi'ni ve Kadro düşüncesini vücuda getiren hareketin tam merkezinde yer alan

-
- 54 Aytaç Yıldız, *Üç Dönem Bir Aydın: Burhan Asaf Belge (1899-1967)*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2011, s. 8-11.
- 55 Şerif Mardin, *Türkiye'de Toplum ve Siyaset*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2015, s. 65.
- 56 Taner Timur, *Türk Devrimi ve Sonrası*, İmge Kitabevi, Ankara, 2013, s. 179-184; Uğur Mumcu, “Aydemir ve Bayar”, *Cumhuriyet*, 20 Eylül 1985, s. 15.
- 57 Kayalı, *a.g.e.*, s. 17-20.
- 58 Tevfik Çavdar, *Türkiye'nin Demokrasi Tarihi*, İmge Kitabevi, Ankara, 2004, s. 345-349.
- 59 Kabaklı, *a.g.e.*, s. 138-141.
- 60 A. R. Tura, “Türkiye'de Troçkizm”, *Modern Türkiye'de Siyasal Düşünce*, “Sol”, Cilt 8, İletişim Yayınları, İstanbul, 2014, s. 81.

Vedat Nedim Tör, yazarlık ve idarecilik görevlerini bir arada yürütmüştür. Kendisi hakkında yapılmış olan değerlendirmeler, Tör'ün aynı zamanda derginin editörü olarak da işlev gördüğünü teyit etmektedir. Dergide yayınlanacak tüm yazıların Tör'e teslim edildiği; sonraki baskı, tashih ve mali işler bütününe hepsinin Tör'de toplandığı belirtilmiştir. Şevket Süreyya, Tör'ün çok yönlü sorumluluğu hakkında şunları söylemektedir: “Mesela bir Vedat Nedim Tör var, Allah onu kimseye şef yapmasın, insafsız, zalim, disiplinli... Kaabil mi bir dakika içtimaa geç kalalım. Kaabil mi bir yazı biraz geç yazılmış olsun. Vedat dünyayı başımıza yıkardı.”⁶¹

Vedat Nedim Tör'ün Kadro Hareketi içerisindeki rolünün daha berrak anlaşılmasına olanak sağlayan şu değerlendirme önemlidir: “Kadro hareket ve neşriyatında da yönetim intizam ve disiplinini biz, Vedat Nedim Tör'e borçluyuz. Sınırlı bir mubassır değil, şuurlu bir teşkilatçı olarak... Hepimizi dergiye abone etmişti. Daha garibi, Çankaya Köşkü, Atatürk de 10 adet abone yazılmıştı. Her toplantıya getirilen yeni yazıları insafsızca tarardı. Hatta red ettiği bile olurdu. Ama, bu yöneticilik onu fikir çalışmalarının dışında bırakmıyordu. O da yazılarıyla ön planda faaldi. I. Dünya Harbi sonunda demokratik ülkelerin sosyal bir kategori saydıkları “Milli plan” fikrinin Kadro Dergisi öncülüğünü yapmıştı. Vedat alt yapı, sanayi, ulaştırma alanlarında değil, eğitim ve benzeri alanları da kapsayan Milli Kalkınma problemlerinin bir “Milli plan” bütünlüğü içine alınmasının savunucusu idi. Nitekim bugün, demokratik ülkeler bu çerçevede çalışmaktadır. Cumhuriyetin 10. yıldönümünde Atatürk, yalnız Kadro Dergisi'ne beyanat verdi ve İnönü hayatının en muhtevalı makalesini orada yazdı.”⁶²

Eğitim ve kültürün Tör'ün kimliğini oluşturan önemli nitelikler olduğu, bu özelliğinin Kadro Dergisi neşriyatında kendisini belirgin bir şekilde ortaya koyduğu, “kitap günü” ve “ümmilikle mücadele için köy kampları” başlıklı yazılarının bu bağlamda ön plana çıktığı ifade edilmiştir.⁶³

Vedat Nedim'in Kadro Dergisi'nde yer bulan ilk yazısı içeriğinden hareketle, Tör'ün Türk İnkılabının ekonomik boyutunu ortaya koyduğu, kapitalizm ve komünizmden ayrıldığını, sınıfsız ve imtiyazsız bir toplum oluşturmaya çabaladığı öne sürülmüştür.⁶⁴

Kadro Dergisi, Cumhuriyet döneminin en yararlı dergileri arasında gösterilmiş ve Vedat Nedim Tör tarafından çıkarıldığı söylenmiştir.⁶⁵

Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun Vedat Nedim Tör'e ilişkin değerlendirmesi dikkate değerdir: “... Çağdaşları arasında nadir gördüğüm bu dinamik gençle çıkardığım “Kadro” dergisinde o yönetici ben de imtiyaz sahibi olarak işbirliği etmeyi kendime zevk saymışım. Bu dergide – ben de dâhil olmakla – beş yazar arkadaşlık. Fakat yaptığımız iş her ay yazılarımızı hazırlayıp Vedat Nedim'e vermekten ibaretti. Baskı, yayın, tashih işleri ve mali gailelerin halli, hep ona kalırdı. Hatta bazen bizlere düşen vazifelerde tembellik ettiğimizde bizi çalıştırmak, üzüntüleri ve yorgunlukları gene onun omuzlarında idi.”⁶⁶

61 İlhan Tekeli ve Selim İlkin, *Bir Cumhuriyet Öyküsü: Kadrocular ve Kadroyu Anlamak*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2003, s. 145.

62 *V. N. Tör, 75*, (Basım Tarihi Yok), Kıral Matbaası, İstanbul, s. 13-14.

63 *V. N. Tör, 75*, Kıral Matbaası, İstanbul, s. 30-31.

64 Tevfik Çavdar, *Türkiye'nin Demokrasi Tarihi*, İmge Kitabevi, Ankara, 2004, s. 343-346.

65 *V. N. Tör, 75*, Kıral Matbaası, İstanbul, s. 26.

66 *V. N. Tör, 75*, Kıral Matbaası, İstanbul, s. 34-35.

Kadro Dergisi'ndeki yazılarına bakıldığında muhtelif alanlarda mühim içerikler oluşturmuş olmasına rağmen genel olarak yazılarında iktisadi bir eğilim ağır basmıştır. Bu fikir yazıları içerisinde öne çıkanlar şöyle sıralanabilir; "müstemleke iktisadiyatından millet iktisadiyatına", "niçin ve nasıl sanayileşmemiz lazım", "donan ziraat kredilerine karşı", "fındıkta devlet kooperatifi", "iktisat işlerinde devlete veto hakkı", "iktisatta istiklal", "sanayileşme davası", "kömürde devletçilik", "dış ticarete devletçilik", "çimento sanayiinde devletçilik", "belediyeleştirme" ve "kazançlı istihlal seferberliği". Derginin kronikler kısmında da "kitap günü", "ümmilikle mücadele için köy kampları" ve "Ahmet Haşim'in ölümü" gibi yazılar da kaleme almıştır.⁶⁷

Bazı Kadrocularda denk geldiğimiz seçkinlik veya seçkin zümreyi teşkil ettiklerine yönelik söylemlerin bir parçası olmak yerine Vedat Nedim Tör'ün içerik ve idare noktasında Kadrocular ve harici çevre arasında denge işlevi gördüğü ve muhteviyata daha çok önem verdiği anlaşılmaktadır. İktisadi alana dair yazıları bu duruma örnek gösterilebilir.

4. Kadro Hareketi'nin Kapatılması

Kadro Hareketi'nin dağılmasına ilişkin değerlendirmeler, tasfiyenin Kadrocuların kendilerini dayandırdıkları meşruiyet zemininin çökmesiyle gerçekleştiğine işaret etmektedir. Mustafa Kemal'in hazır bulunduğu bir ortamda Kadrocu Hareket bağlamında sert tartışmaların çıktığı, Recep Peker'in Kadrocu Hareket'in rejim aleyhtarlığı yaptığını söylemesi üzerine Mustafa Kemal'in Şükrü Kaya'ya dönerek "bu işi ne zaman bitireceksin" dediği, Şükrü Kaya'nın başvekile dönerek "söyleyin paşam" diye sorduğu, aynı zamanda dergi yazarı da olan İsmet Paşa'nın yaşananları görmezden geldiği, bunun üzerine Mustafa Kemal'in de İsmet Paşa'ya dönerek "gerçi, sen bunları seversin" dediği öne sürülmüştür.⁶⁸

Yaşananlar üzerine derginin imtiyaz sahibi Yakup Kadri Ankara'ya gitmiştir. Burada Mustafa Kemal ve İsmet Paşa'nın hazır olduğu bir toplantıda bir araya gelmiştir. Toplantı esnasında, Mustafa Kemal kendisine Tiran'a elçi yapıldığını bildirmiştir. Yakup Kadri'nin kendisine tevdi edilen göreve icabet etmesiyle Kadro Dergisi'nin 36. sayıda dağıldığı belirtilmiştir. Bu hususta Yakup Kadri tarafından kaleme alınmış "Zoraki Diplomat" isimli eserde, dergiden duyulan rahatsızlık ve kendisinin Tiran'a diplomat olarak atanması sürecini detaylı olarak açıklanmıştır.⁶⁹

Kadrocular, derginin kapatılmasındaki asıl etkenin Recep Peker olduğu hususunda hemfikirdir. Bunun yanında, derginin tasfiye edilmiş olmasında dergiye karşı belirginlik kazanmış güçlü ve kararlı muhalefet hareketinin de etkili olduğu vurgulanmıştır. Dergi kapatılsa da Kadrocuların tümü devlet bürokrasisine yerleştirilmişlerdir.⁷⁰

Kimi görüşe göre de Kadro Hareketi dönem şartları içerisinde icazet alarak ortaya çıkmış, buna rağmen gazaba uğrayarak kapatılmaktan kurtulamamıştır.⁷¹

Kadro Dergisi'nin yayın hayatı süresince muhtelif kesimlerin türlü tepkilerine maruz kaldığı, gazete gibi bazı yayın organlarınınca faşistlik ve Marksçılıkla etiketlenildiği, Cumhuriyet Halk

67 Kadro Aylık Fikir Mecmuası Tıpkı Basım 1932-1934, İleri Yayınları, İstanbul, 2011, s. XXIV.

68 Tekeli ve İlkın, a.g.e., s. 421-579.

69 Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Zoraki Diplomat, İletişim Yayınları, İstanbul, 2014, s. 15-38.

70 Feroz Ahmad, İttihatçılıktan Kemalizme, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2009, s. 197.

71 Aytaç Yıldız, Üç Dönem Bir Aydın: Burhan Asaf Belge (1899-1967), İletişim Yayınları, İstanbul, 2011, s. 8.

Fırkası içerisindeki liberaller ve özel sektörün dergi aleyhinde propaganda yürüttüğü, derginin kurulmasında katkıları bulunan Mustafa Kemal'in mesafeli durmaya başladığı ve Yakup Kadri'nin Tiran görevlendirmesiyle Kadro Hareketi sürecinin son bulduğu ifade edilmiştir.⁷²

Kadro Hareketi'nde mümtaz bir yeri bulunan Vedat Nedim Tör, Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun Arnavutluk başkenti Tiran'a elçi olarak atanmasını "Çankaya" ile olan bağlantılarının koparılması olarak tanımlamıştır. Bu minvalde, Kadrocu Hareketi'nin mülgasını Kadro Dergisi'nin 34. Sayısında şu açıklamada bulunmuştur: "Arkadaşımız ve imtiyaz sahibimiz Yakup Kadri Bey'in bir ecnebi memlekette Hükümetimizi temsil vazifesi ile aramızdan ayrılması üzerine, Kadro gelecek sayıdan itibaren neşriyatını tatil edecektir."⁷³

Kadronun nüfuzunu kaybetmesi; Celal Bayar-İş Bankası çevresinin çalışmalarına, Kadro Hareketi'nin beslediği dayanakların zayıflığına, sistemin kendi kurumlarını ihdasına ve Cumhuriyet Halk Fırkası yayın organı Ülkü Dergisi karşısında varlık gösterememesine dayandırılmıştır.⁷⁴

Vedat Nedim Tör'ün komünist geçmişinin Kadro Hareketi'nin kaderinin tayin edilmesine etkili olduğu savunan görüş dikkat çekicidir. Tör'ün eskiden komünist olması nedeniyle Kadrocuların da sürekli komünistlikle suçlandıkları belirtilmiştir. Bu husustaki karşı direnç de şu şekilde dile getirilmiştir: "Bize daima mani olmaya çalıştılar. Sonra da bir gün dergimizin sahibi Yakup Kadri Bey'i zoraki diplomat yaptılar. Yani büyükelçi olarak gönderdiler. Biz de bundan bizim yayınlarımızın istenmediği anlayışını çıkardık ve Kadro'yu kapattık."⁷⁵

Sonuç

Türk modernleşmesinin hedeflenen gelişimi gösterebilmesi ve Cumhuriyet devriminin başarıyla tamamlanabilmesi için münevver kesimin yönlendirici desteği elzem görülmüştür. Asker ve sivil bürokrat aydın ittifakına dayanan Cumhuriyet devriminde, aydın kesim ile ilgili akademik çalışmalar çeşitlilik ve sayı bakımından istenilen düzeye ulaşabilmiş değildir.

Dünya iktisadi buhranı gibi mühim bir hadisenin Türkiye'nin iç dinamikleriyle iç içe geçtiği bir atmosferden doğmuş Kadro Hareketi'nin çare ve çözüm noktasında sayıca az ancak ilmi derinlik bakımından hayli ileri bir seçkin zümre etrafında şekillenmiş olması, toplumsal tabana da yayılan ciddi tartışmaları da beraberinde getirmiştir. Ekonomi, edebiyat ve siyaset gibi alanların haricinde, bu olgu ve süreç özellikle sosyoloji ve psikoloji gibi disiplinler için derinlemesine ve farklı açılardan ele alınabilecek oldukça zengin bir arka plan teşkil etmesine rağmen henüz gerektiği kadar ilgi çekememektedir.

Yukarıda bahse konu edilen koşulların hüküm sürdüğü bir dönemde Vedat Nedim Tör, Şevket Süreyya Aydemir ve Yakup Kadri Karaosmanoğlu gibi bilginlerle daha çok plana çıkan Kadro Dergisi, Türk devriminin felsefesini oluşturmak ülküsüyle doğrudan Atatürk'ün isteği ve icazetiyle kurulmuştur.

Beş kişinin kurduğu oluşum, Kadro Hareketi ve Kadrocular olarak da bilinmektedir. Sayıca az ancak ehil ve oldukça iddialı bir hareketin geliştirdiği söylemler üzerinden dönemin

72 *Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi*, Gelişim Yayınları, (Basım Yeri ve Tarihi Yok), Cilt 10, s. 6171.

73 Vedat Nedim Tör, *Yıllar Böyle Geçti*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2010, s. 129.

74 *Türkeş, a.g.m.*, s. 476.

75 Turhan Aytul, "Kadro İnönü'nün Benimsediği Devletçilik Politikasını İzliyordu", *Milliyet*, 20 Eylül 1979, s. 5.

değerlendirmeleri dayanak gösterilerek yeni bir yorum geliştirmeye çaba gösterilmiştir. Hangi konularda ne tür gerekçelerle eleştirildikleri üzerinde ayrıca durulmuştur. Bu süreçte, meslektaşlarına kıyasla Türkiye iktisadi vaziyetine daha çok eğilmiş Vedat Nedim Tör'ün Kadro Hareketi'ndeki özgün konumuna ve rolüne temas edilmiştir.

Kadro Hareketi'nin meydana getiren ortak amaç Cumhuriyet inkılaplarının toplumla daha etkili buluşmasına aracılık etmek veya bunu kolaylaştırmak idi. İhtiyaç duyulan ideolojik alt yapının en iyi Kadro gibi bir dergi vasıtasıyla tesis edilebileceğine inanılmıştır. Bu inancın görünür bir hâl almasında, Vedat Nedim Tör, öncü ve belirleyici bir rol oynamıştır. Bilhassa Kadro Hareketi dönemindeki fikri çalışmalarıyla Kemalist ideolojiye bütünlük kazandırdığı ifade edilmiştir. Hareketin ömrünü tamamlaması sonrasında bürokraside geçirdiği zaman zarfında ortaya koymuş olduğu çalışmalarının aynı etkiyi gösteremediği, bu durumun Tör'de hayal kırıklığı oluşturduğu ve "Kemalizmin Dramı" isimli eserini de bu meydana yazdığı da öne sürülmüştür.

Kadro sonrasında Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyet Müdürlüğü, Matbuat Umum Müdürlüğü ve Turizm Müdürlüğü gibi önemli kamusal sorumluluklar üstlenmiş olan Tör, yaşamı süresince üretmiş olduğu siyasi, edebi ve kültürel çalışmalarıyla Cumhuriyet Türkiye'si nizamının şekillenmesinde önemli roller oynamıştır.

Vedat Nedim Tör, Türk toplumunun kendi aidiyetleriyle kendine has inşasını önemsemiş ve ortaya koyduğu eserleriyle bunun nasıl olacağını anlatmıştır. Basın yayın organlarındaki düşük seviyenin toplumu zehirlediği, boş zamanların etkin bir şekilde değerlendirilemediği, Batı özentisi ve özgünlüğünü yitirme gibi hususlarda ciddiyet ve disiplinin elden bırakıldığı eleştirileri, Tör'ün toplumsal alana ilişkin hassasiyetini ve endişesini ortaya koyan zamanının ötesine geçmiş son derece önemli ayrıntılardır.

Kaynakça

- Ahmad, Feroz, İttihatçılıktan *Kemalizme*. Kaynak Yayınları, İstanbul, 2009.
- Aydemir, Şevket Süreyya, *Tek Adam Mustafa Kemal 1922 -1938*, Cilt 3, Remzi Kitabevi, Ankara, 2021.
- _____. "CHP Parçalanıyor mu?" *Milliyet*, 14 Kasım 1970.
- _____. "Köye Girmeyen, Köyde Yerleşmeyen Milli İnkılaplar Düşünülemez", *Milliyet*, 11 Kasım 1970.
- _____. "İnkılap Yürüyor", *Milliyet*, 12 Kasım 1970.
- _____. "Kadro Hareketi Amaç Yeni Bir Türkiye Yaratmak", *Milliyet*, 11 Kasım 1970.
- _____. "Kadro Hareketi Atatürk Devrimi İçin Bir Direnişti", *Milliyet*, 10 Kasım 1970.
- _____. *İnkılap ve Kadro*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2021.
- _____. "Tek Kurtuluş Yolu İktisadi Devlet Teşekkülleri", *Milliyet*, 18 Kasım 1970.
- _____. "Manevi Himaye Yanında Kadro'yu Atatürk ve İnönü Teşvik Etmisti". *Milliyet*, 19 Kasım 1970.
- _____. "İnkılabın İlk Dayanağı Büyük Sanayi Ülkelerine Karşı İktisadi Direniş", *Milliyet*, 16 Kasım 1970.

_____ . “Kadro Hareketi (Milli Kurtuluş Hareketleri Konusunda) İlk Araştırmadır”, *Milliyet*, 15 Kasım 1970.

Aytul, Turhan, (1979). “Kadro Uzun Yıllar Tartışılan Bir Dergiydi”, *Milliyet*, 19 Eylül 1979.

_____ . “Kadro İnönü’nün Benimsediği Devletçilik Politikasını İzliyordu”, *Milliyet*, 20 Eylül 1979.

BCA, 30-1-0-0, 41-243-17.

Belge, Burhan Asaf, “Çökmekte Olan Cihan Nizamı”, *Kadro*, 1(1), 1932a, s. 21-27.

Bostancı, Naci, *Kadrocular ve Sosyo-Ekonomik Görüşleri*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1990.

Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi, Cilt 10, (Basım Yeri ve Tarihi Yok), Gelişim Yayınları.

Cem Büyük Ansiklopedisi. Cilt 7. (Basım Yeri ve Tarihi Yok): Cem Ansiklopedik Yayınları.

Çavdar, Tevfik, *Türkiye’nin Demokrasi Tarihi*, İmge Kitabevi, Ankara, 2004.

Ertan, Temuçin Faik, *Atatürk Döneminde Devletçilik-Liberalizm Tartışmaları: Şevket Süreyya Aydemir-Hüseyin Cahit Yalçın*, Phoenix Yayınevi, Ankara, 2010.

Hatipoğlu, S. R., *Türkiye’de Ziraat Buhranı*, TC Ziraat Enstitüsü, No. 39, Ankara, 1936.

Gençtürk, Senem Hızal, “Cumhuriyetin İlk Dönemlerinde Bir “Rıza Mühendisi”: Vedat Nedim Tör”, *Türklük Bilgisi Araştırmaları*, Cilt 37, Aralık 2012.

Hüsrev, İsmail, “Hammadde Memleketlerindeki Para Buhranının Karakteri”, *Kadro*, Sayı 1, 1932.

Kabaklı, Ahmet, *Temellerin Duruşması 2 – Gazi ve Atatürkçüler*, Türk Edebiyat Vakfı, İstanbul, 2015.

Kadro Aylık Fikir Mecmuası Tıpkı Basım 1932-1934, İleri Yayınları, İstanbul, 2011.

Karaosmanoğlu, Yakup Kadri, *Zoraki Diplomat*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2014.

Karpat, Kemal H., *Türk Siyasi Tarihi: Siyasal Sistemin Evrimi*, Timaş Yayınları, İstanbul, 2015.

Kayalı, Kurtuluş, *Türk Düşünce Dünyasının Bunalımı*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2014.

Koçak, Cemil, *Umumi Müfettişlikler (1927-1952)*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2010.

Korkmaz, Alemdar, “Basında Kadro Dergisi ve Kadro Hareketi İle İlgili Bazı Görüşler”, *Kadro Tıpkı Basım*, Ankara İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi, Kalite Matbaası, Ankara, 1980.

Köker, Levent, *Modernleşme, Kemalizm ve Demokrasi*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2009.

Lewis, Bernard, *Modern Türkiye’nin Doğuşu*, Arkadaş Yayınevi, Ankara, 2009.

Mardin, Şerif, *Türkiye, İslam ve Sekülerizm*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2015.

_____ . *Türkiye’de Toplum ve Siyaset*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2015.

Meydan Larousse Büyük Lügat ve Ansiklopedi, Cilt 10, (Basım Yeri Yok), Sabah Yayınları,

1992.

Mumcu, Uğur, “Aydemir ve Bayar”, *Cumhuriyet*, 20 Eylül 1985.

Şavlı, Rahmi, *1929-1930 Dünya Ekonomik Buhranı ve Türkiye Yansıması*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Anabilim Dalı, İstanbul, 1993.

Tanör, Bülent, *Kurtuluş Kuruluş*, Cumhuriyet Kitapları, İstanbul, 2010.

Tekeli, İlhan ve İlkin, Selim, *Bir Cumhuriyet Öyküsü: Kadrocular ve Kadroyu Anlamak*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2003.

_____. *1929 Buhranında Türkiye'nin İktisadi Politika Arayışları*, Türkiye Belgesel İktisat Tarihi Serisi No 2, Orta Doğu Teknik Üniversitesi İdari İlimler Fakültesi, Yayın No 30, Ankara, 1977.

Timur, Taner, *Türk Devrimi ve Sonrası*, İmge Kitabevi, Ankara, 2013.

Tör, Vedat Nedim, “Müstemleke İktisadiyatından Millet İktisadiyatına”, *Kadro*, 1(1), 1932a, s. 8-11.

_____. *Yıllar Böyle Geçti*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2010.

Tura, A. R., “Türkiye’de Troçkizm”, *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce*, “Sol”, Cilt 8, İletişim Yayınları, İstanbul, 2014.

Türkeş, Mustafa, *Kadro Hareketi*, İmge Kitabevi, Ankara, 1999.

Türkeş, M., “Güdük Bir Edebiyat Kanunu”, *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce*, “Kemalizm”, Cilt 2, İletişim Yayınları, İstanbul, 2015.

V. N. Tör, 75, Kırıl Matbaası, İstanbul, (Basım Tarihi Yok).

Yaman, Hikmet, *Bir Cumhuriyet Aydını: Vedat Nedim Tör*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Eskişehir, 2017.

Yıldız, Aytaç, *Üç Dönem Bir Aydın: Burhan Asaf Belge (1899-1967)*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2011.

Zürcher, Erik Jan, *Modernleşen Türkiye'nin Tarihi*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2007.